

Kšicová, Danuše

Představitelé "Čisté poezie" v překladech a kritickému hodnocení Táborského

In: Kšicová, Danuše. *Ruská poezie v interpretaci Františka Táborského : z dějin česko-ruských vztahů*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1979, pp. 119-129

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121595>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘEDSTAVITELÉ „ČISTÉ POEZIE“ V PŘEKLADECH A KRITICKÉM HODNOCENÍ TÁBORSKÉHO

Táborského přitahovala nejenom tvorba velkých ruských básníků Puškina a Lermontova. Měl pochopení i pro autory, kteří zůstávali po dlouhou dobu v jejich stínu, jako např. F. I. Ťutčev nebo J. P. Polonskij. Objevoval poezii A. K. Tolstého, známého v Čechách spíše svými dramaty, a upozornil i na tvorbu básníků své současnosti S. J. Nadsona, K. M. Fofanova a D. S. Merežkovského.

V literární historii se vžilo označovat tyto autory ne zcela správně jako představitele tzv. „čisté poezie“, za jejíž hlavní mluvčí v ruské literatuře druhé poloviny 19. století se obvykle považují A. A. Fet a A. N. Majkov. Přesto však u všech jmenovaných autorů najdeme verše motivované sociálně, a v případě satir A. K. Tolstého dokonce i politicky. Nebyla to ovšem tendence programová a v celkovém profilu jednotlivých básníků hraje vedlejší roli anebo záhy pomijí — jako např. u Merežkovského. Snad právě proto revolučně demokratická kritika počátku šedesátých let 19. stol. odsunuje tento typ poezie na vedlejší kolej, aby tím naléhavěji mohly zaznít burcuující verše *Н ě к р а с о в о в ы*. Je zajímavé, že ve srovnání se západní, především francouzskou literaturou, kde je tento druh poezie nerozlučně spjat s pronikavými formálními objevy, pokračují všichni tito básníci v tradicích verše Puškinova a Lermontovova.

Táborský k těmto autorům nepřistupoval nijak programově. Jeho překlady, které jsou v několika případech provázeny informativními studiemi, mají vesměs *příležitostný* charakter (např. k *úmrtí Polonského*), jindy bylo podnětem jejich vzniku *nové ruské vydání*, jež se Táborskému podařilo opatřit (v případě A. K. Tolstého, S. J. Nadsona, D. S. Merežkovského). Chtěl především napomáhat k rozšíření znalostí českého čtenáře o méně známé ruské básníky, kteří mu byli něčím blízcí.

Kromě překladů dvou ojedinělých básní z Nadsona a Fofanova, jež Táborský otiskl bez jakéhokoli komentáře v beletristické příloze *Času* r. 1896, je celá jeho činnost v tomto směru spjata s nově založeným *Slovenským přehledem*. Zvláště v prvních letech existence tohoto časopisu nachází v něm Táborský uplatnění pro většinu svých překladů z ruské poezie. Již v prvním ročníku r. 1898/99 otiskuje své tlumočení Puškina a Polonského, v dalších dvou pak verše Ťutčeva, A. K. Tolstého a po

šesti letech r. 1907 D. S. M e r e ž k o v s k é h o.¹ Vyhovuje tak přání redakce, aby pro Slovanický přehled psal články o ruské literatuře, doprovázené překlady poezie. Dovídáme se o tom v závěru dopisu redakce z 19. 6. 1899, v němž Táborskému redaktor K o l e š n í k děkuje za překlad Puškina a prosí jej o užší spolupráci. Místo dosud otiskovaných dopisů z různých slovanských zemí chtěli totiž v Slovanickém přehledu zavést rubriku měsíčních přehledů z jednotlivých zemí.

„... Nechtěl byste si, velectěný příteli, vzít na starost psaní takových měsíčních přehledů ruského života? Sledujete jej podrobně a s láskou, čtete ruské listy — já bych Vám posílal, co dostávám (Vestník Jevropy, Russkiju mysl, Voprosy filosofii i psichologii atd.) i měl bych od Vás přehledy obsažné a s láskou, porozuměním psané. Když bych takový přehled dostal vždy 20. každého měsíce, dost času by bylo.

Shoda?

Prosím Vás, řekněte, že souhlasíte — a způsobíte mi velkou radost, zbavíte mě velké starosti a posloužíte dobré věci. Až mi oznámíte svůj souhlas, promluvíme si ještě o věci podrobně.

A nakonec ještě prosbu: neračte zapomenouti na nějaký článek, studii pro příští ročník, pro nějž si zase vyprošuji od Vás i překlad z ruské poezie.

Buďte zdrav!

Se srdečným stiskem ruky

Váš oddaný

Kolešník.²

Odpověď Táborského na dopis redakce není známa, avšak k psaní přehledů se zřejmě nezavázal. V celém Slovanickém přehledu nebyl otištěn ani jeden a také oddíl dopisů, o jehož zrušení se jednalo, byl ponechán v původní podobě. Zato však Táborský vyhovuje přání redakce psát pro časopis studie o ruských básnících, doprovázené překlady jejich veršů. Začíná F. I. Ťutčevem.

Fjodor Ivanovič ŤUTČEV (1803—1873) patří k básníkům českému čtenáři zvláště blízkým. Nepochybně k tomu přispěl rovněž fakt, že Ťutčev znal české dějiny a literaturu, že byl ve styku s některými významnými představiteli našeho obrození, především s Václavem H a n k o u, jemuž dokonce věnoval svou báseň.³ Stalo se tak při jeho druhé návštěvě Prahy r. 1841 (poprvé zde byl r. 1831). Není proto divu, že v duchu rusofilských obrozeneckých tradic byly nejdříve překládány jeho slavjanofilsky orientované básně, vyjadřující touhu po sjednocení Slovanstva, i když po stránce umělecké je tato část Ťutčevovy tvorby nejslabší. Zvláště populární se u nás stala báseň, jež vznikla jako reakce na velkoněmeckou agresivní politiku vůči slovanským národům. Zahrnuje ji do své *Slovanické poezie* František V y m a z a l, pro *Ruch* ji překládá r. 1881 František C h a l u p a a tlumočí ji s řadou jiných veršů i František T á b o r s k ý r. 1900 pro druhý ročník *Slovanického přehledu*.⁴ S nejcharakterističtější částí Ťutčevovy tvorby, s jeho přírodní a re-

¹ Sr. zde i dále bbl. příloha.

² Pozůstalost F. T.

³ В альбом Ганки, s datem 25 августа 1841 г.

flexivní lyrikou, byli čeští čtenáři seznamováni od konce *sedmdesátých let*, kdy se Tůtčevovy verše počaly objevovat v nejrůznějších českých časopisech: *Humoristických listech*, *Koledě*, *České rodině*, *Ruchu*, *Lumiru*, *Květech* atd. Ve Slovanském přehledu byl čtrnáct let po tlumočení Táborského otištěn soubor deseti Tůtčevových lyrických básní v překladu Josefa Pelíška. Tůtčev byl zastoupen ve sborníku *Kvítí z ruských luhů* (1885), stejně tak jako v poválečné antologii *Kytice starší a novější poezie* (1925). S Tůtčevovými verši se setkáváme ve třicátých letech i za války, kdy u nás vyšly poprvé knižně r. 1940 v překladu Miloše Matuly. Další dva výběry pak následovaly po válce: *Noční hlasy* (1948) v překladu Ivana Slavíka a *Vlnobití* (1960) v tlumočení Jiřího Mulače.

Táborskému se podařilo ve výběru *patnácti básní* představit Tůtčeva u nás vesměs neznámého, což také ocenil soudobý tisk.⁵ Vybral jeho básně přírodní a reflexivní (*Soumraky*, *Noc svatá v obzor nebes vplynula*, *Noční hlasy*, *Chtěla by duše hvězdou být*), filozoficko-náboženské (*Ó prorocká ty duše má*, *Nad davy lidu temnými*), sociální a vlastenecké (*Chudobné ty vísky*, *Rozumem Ruska nepojmeš*) i verše slavjanofilské orientace (*Slovanům*, *Hus na hranici*, *Dvě jednoty*). Překládá se střídavým úspěchem. Někdy se zdá, že na vybroušenost Tůtčevova stylu nestačí. K nepřilíš zdařilým překladům patří např. báseň *Soumraky* (již transliterující název je omylem, sr. ruské *Сумерки*), v níž jsou takové verše, jako *Stíny modré seplynuly* = *Тени синие смесились* (Mulač: *Smísily se modré stíny*), *život, hyb se rozřinuly* = *Жизнь, движение разрешились* (Mulač: *Chtěl bych poznat nebytí*).⁶ Podobně nepřilíš zdařilý je překlad básně *Slovanům*, který v některých partiích předčilo téměř o třicet let starší tlumočení Fr. Vymažala, otištěné r. 1874 v jeho *Slovanské poezii*. Jiné verše naopak Táborský přeložil dobře, takže snesou srovnání i s nejmodernějším překladem Jiřího Mulače. Týká se to zvláště básně *Slzy vy lidské*, o níž plným právem platí Turgenevův výrok, že nejkratší Tůtčevovy básně jsou nejzdařilejší:

Слезы людские, ох слезы людские,
Льетесь вы ранней и поздней порой...
Льетесь безвестные, льетесь незримые,
Неистощимые, неисчислимые, —
Льетесь, как льются струи дождевые
В осень глухую, порою ночной. (o. 170)

⁴ Sr. bbl. slavík Ústavu pro českou a světovou literaturu v Praze; D. Kšicová, *Fr. Táborský v kontextu česko-ruských literárních vztahů*, kand. práce, Brno 1967, s. 294 až 324, 538—554.

⁵ V. Červinka, *Ke stému výročí narození F. I. Tůtčeva*, *Lumír* 32, 1904, s. 106. Z veršů již dříve přeložených Táborský vybral básně *Slovanům* a *Slzy vy lidské*.

⁶ Ф. Тютчев, (*Сумерки*), *Тени сизые смесились*, Полное собрание стихотворений, Библиотека поэта, Советский писатель, Л. 1957, с. 141—142. Dle tohoto vydání cituji i dále. Fr. Táborský, *SP* 2, 1900, s. 402. J. Mulač, *Vlnobití*, SNKLHU, 1960, s. 63.

Táborský :

Slzy vy lidské, ó slzy vy lidské,
v ranni i pozdni se lejete čas,
lejete neznámy, lejete ukryty,
nelze vás vyčerpát, nelze vás spočítat,
tak se vy lejete jak proudy deštné,
o pusté jesení, v půlnoční čas. (s. 405)

J. Mulač :

Vy lidské slzy, ó slzy všech lidí,
v mládí i ve stáří — vždy je váš čas...
Tečete nevím kde, tečete nevím kam,
Kdo by vás vyčerpál, kdo by řek „spočítám“?
Tečete, jako když na podzim vidím
ty věčné lijáky zpod nočních řas... (s. 80)

Překlad Táborského je bezesporu originálu blíže, zvláště v závěru, kde si Mulač musí vypo máhat jak mnohomluvnou slovní výplní (*vždy je váš čas*), tak metaforou, která v originále není (*zpod nočních řas*). Překlad Josefa Pelíška, otištěný r. 1914 ve *Slovanském přehledu*, se od tlumočení Táborského příliš neliší. Pracuje podle téže překladatelské metody, je obdobně ovlivněn stylem Vrchlického. Markantní je to například v tom, jak oba překladatelé shodně užívají jednoslabičných slov na konci veršů, aby dosáhli jambické dikce.

Své překlady z Ťutčeva Táborský neuvádí vlastní studií jako v případě Polonského nebo Merežkovského. Místo toho překládá dva úryvky ze statí I. S. Turgeněva a Vladimíra Solovjova.⁷ Nečiní tak ostatně poprvé. Již v prvním ročníku *Slovanského přehledu* najdeme tentýž citát z Turgeněva v jubilejním článku o D. I. Pisarevovi a F. I. Ťutčevovi.⁸ Táborský tedy v tomto případě uplatnil své literárněhistorické znalosti pouze v zasněženém výběru textů.

K poezii Jakova Petroviče POLONSKÉHO (1819—1898), nejstaršího nositele puškinovských tradic v ruské poezii konce 19. stol., přistupoval Táborský na základě důkladného studia jeho života a díla. Výsledkem byl zasněžený nekrolog, provázející úmrtí Polonského 30. října 1898, i výběr charakteristických ukázek jeho *lyriky*. O pět let později se Táborský vrátil k Polonskému ještě jednou v hesle, psaném pro *Ottův slovník naučný*. Podobně jako v případě Ťutčevově však Táborský nebyl prvním, kdo u nás přišel s tlumočením jeho veršů. Překlady z Polonského se počaly objevovat v českých časopisech již o dvacet let dříve, koncem *sedmdesátých* let. Je zajímavé, že ho k nám tehdy neuvedl nikdo menší než J. V. Sládek v *Lumíru*.⁹ V *osmdesátých* letech uveřejňuje verše Polonského řada časo-

⁷ SP 2, 1900, s. 401—402. I. S. Turgeněv, *Několik slov o básních F. I. Ťutčeva* z r. 1854. B. Соловьёв, Ф. И. Тютчев, *Философские течения русской поэзии*, составил П. Перцов, СПб. 1896. Táborský tuto publikaci vlastnil.

⁸ Šk, *K výročí D. I. Pisareva a F. I. Ťutčeva*, SP 1, 1898, s. 102.

⁹ Polonskij Ja. P., *Co že mi po ní*, př. J. V. Sládek, *Lumír* 6, 1878, s. 553.

pisů: *Ruch, Blahověst, Světozor, Osvěta* i *Slovanský sborník*, na nějž Slovanský přehled vědomě navazuje. Od poloviny osmdesátých let přináší české časopisy i první upozornění na dílo Polonského, většinou stručné recenze jeho sebraných spisů nebo nových sbírek. První charakteristiky jeho života a díla jsou z r. 1887, kdy se v Rusku oficiálně slavilo padesáté jubileum básnické činnosti Polonského. O Polonském tehdy psali takoví známí autoři jako Karel Štěpánek, Rudolf Pokorný a Vilém Mrštík.¹⁰ Jejich články jsou do značné míry ovlivněny názory ruských kritiků a spisovatelů, jako byli N. V. Gerbel, A. V. Družinin, N. A. Dobroljubov, I. S. Turgeněv, N. N. Strachov aj. V porovnání s těmito příspěvky působí studie Táborského samostatněji. Autor zařazuje Polonského do kontextu ruské literatury jako pokračovatele Puškina a Lermontova, jejichž vlastností však nedosahuje, a současně jako jednoho ze stoupců „čistého umění“. Upozorňuje však na rysy, které jej od jeho hlavních představitelů, A. N. Majkova a A. A. Feta, odlišovaly: citovost a zájem o sociální tematiku, jež v němž však vzbuzuje jen lítost, nikoli vzdor: „V povaze Polonského tato časová zloba zeslábla na stesk — stesk na nedostatky přítomnosti.“¹¹ Shodně s kritikem K. K. Arseňjevem pokládá Táborský za hlavní rys poezie Polonského jeho úsměvnou *přírodní* a *milostnou lyriku*, z níž byla mnohá čísla zhudebněna a v této podobě zlidověla. Táborský tedy ocenil Polonského v podstatě shodně s dnešní sovětskou literární vědou, která za nej osobitější projev jeho lyry označuje romance.¹² V příspěvku psaném pro *Ottův slovník naučný*¹³ Táborský v podstatě opakuje ve zhuštěné a zestručněné podobě totéž, co již uvedl ve Slovanském přehledu. Na některých místech ponechává dokonce stejné formulace. Nezdůrazňuje zde však tolik náboženské motivy v básnickově tvorbě a ve shodě se zásadami Ottova slovníku uvádí literaturu předmětu.

Táborský přeložil *devět básní* Polonského, v nichž je zastoupena jeho lyrika *přírodní, vlastenecká, reflexivní, náboženská* i *sociálněpsychologická*. Představuje tak tohoto básníka poprvé ve větším výběru, zaměřeném na typické motivy jeho lyriky. Z jeho kavkazského cyklu vybral jednu z nejsuggestivnějších básní, *Tatarskou píseň*, již charakterizuje jako píseň tatarské Markétky, za níž by se nebyl stydl ani Goethe. S podobným souborem veršů Polonského se setkáváme ve *Slovanském přehledu* ještě jednou r. 1914, po více než patnácti letech. Překladatel Josef Pelíšek se v tomto případě

¹⁰ Karel Štěpánek, *Jubileum Polonského*, Květy 9/1 1887, 752—754. Vilém Mrštík, *Jakob Petrovič Polonskij*, Světozor 21, 1887, 385. I., *Jakub Petrovič Polonskij, ruský básník*, Slovanský sborník 6, 1887, s. 287—288. R. Pokorný, *Letošní jubileum v literatuře ruské*, Osvěta 17, d. 2, 1887, s. 626—632.

¹¹ Fr. Táborský, *Jakob Petrovič Polonskij*, S ukázkami jeho poezie, SP 1898—1899, s. 118.

¹² Sr. Б. Эйхенбаум, předmluva k vyd. básní: Я. П. Полонский, *Стихотворения*, Библиотека поэта, Сов. писатель, Л. 1957, s. 42—43.

¹³ T ý, *Polonskij Jakob Petrovič*, Ottův slovník naučný, d. 20, J. Otto, Praha 1903, s. 128—129.

zaměřil spíše na verše *svobodymilovné* a *sociální*.¹⁴ Knižního vydání se u nás Polonskij nedočkal. Dostupný byl pouze německý překlad Friedricha Fiedlera z r. 1907.¹⁵ Překlady Táborského, provázené zasvěcenou studií, zůstaly tedy spolu s tlumočením Peliškovým jediným soubornějším výběrem z básníka, o němž lze použít výroku Alfreda de Musseta, že pije sice z malé číše, ale zato ze své. Pokud se týče kvality překladů, není mezi oběma autory podstatného rozdílu. Oba jsou zastánci téže školy doslovného tlumočení a oba si vypomáhají obdobnými veršovými výplněmi. Podobně jako u Ľutčeva dovedl Táborský i v případě Polonského vystihnout tu část jeho poezie, která zůstala dodnes živá. Zvláště jeho tlumočení přírodní lyriky, k níž patří báseň *Večer*, nebo romanci, jako je *Noc v horách skotských*, jsou básnický nosné.

Třetím autorem, jenž se generačně i charakterem své tvorby připojuje k Ľutčevovi a Polonskému, je Alexej Konstantinovič TOLSTOJ (1817—1875). O jeho románech, povídkách, dramatech, satirách, lyrice i epice byli čeští čtenáři informováni již v šedesátých a sedmdesátých letech 19. stol., zvláště pak v souvislosti se spisovatelovým úmrtím. Dramatickou trilogií A. K. Tolstého *Smrt Ivana Hrozného*, *Car Fjodor Ivanovič* a *Cas Boris* se ve *Slovanském přehledu* r. 1900 zabývá podrobněji Karel Štěpánek.¹⁶ Knižně u nás vyšly jen dvě části trilogie: r. 1906 *Car Fjodor Joannovič* a r. 1921 *Car Boris* — obě v překladu Františka Kraska. Vedle překladu povídky *Upír* (1913) a historického románu *Kníže Stříbrný* (1925) jsou to jediné knižní publikace A. K. Tolstého u nás. *Satira, lyrika a epika* byla publikována jen časopisecky a ve sbornících, jako byla *Vymazalova Slovanská poezie* (1874) nebo *Chalupeva Niva* (1886). *Přírodní a reflexivní lyrika* A. K. Tolstého se v osmdesátých letech objevovala na stránkách *Ruchu*, *Světozoru* a *Národních listů*. Táborský přeložil pro třetí ročník *Slovanského přehledu* r. 1901 výběr několika básní, které uvedl stručnou poznámkou o básníkovi a jeho pronikání do českého prostředí. Kromě úryvku z epické básně *Jan z Damašku* sem zařadil pět básní lyrických, v nichž poprvé představil souborněji tohoto citlivého básníka ruské přírody a neotřelých reflexí. Jeho výběr byl do značné míry ovlivněn Percovovým pojetím A. K. Tolstého, vyjádřeným v jeho antologii *Философские течения русской поэзии*. Percovův sborník představuje ve svérázném výběru Puškina, Baratynského, Kollcova, Lermontova, Ogarjova, Ľutčeva, A. K. Tolstého, Feta, Polonského, Majkova, Apuchtina a Goleniščeva-Kutuzova. Obsahuje i kritické stati Percova, Merežkovského, Vl. Solovjova aj. Táborský překládal podle tohoto sborníku, měl však k dispozici i poslední vydání spisů A. K.

¹⁴ Polonskij J. P., *Vězeň; Čas v nsvobodě trávě; Můj duch byl steskem uhněten; O pane, pane; Koráby; Čím jest mi?; Na motiv starofrancouzské legendy*, přel. Jos. Pelišek, SP 16, 1914, s. 207—212.

¹⁵ Polonskij J. P., *Gedichte*. Autorisierte Verdeutschung von Friedrich Fiedler, Leipzig 1907.

¹⁶ K. Štěpánek, *Alexej Konstantinovič Tolstoj a jeho trilogie*, SP 2, 1900, 122—128.

Tolstého z r. 1899.¹⁷ Percovova stať o A. K. Tolstém zdůrazňuje nábožensky exaltované a filozoficky reflexivní motivy v díle A. K. Tolstého, které podle jeho názoru pronikají i do veršů přírodních a milostných. Percov v tom spatřuje projev dualismu A. K. Tolstého, jeho víry a lásky, a to lásky spíše kolektivní než individuální. Takto chápe básnické dílo A. K. Tolstého i Tábořský, V jeho překladech se setkáváme podobně jako jinde se zbytečnou poetizací, narušující prostotu originálu a působící zvláště dnes silně archaicky. S podobným výběrem z lyriky a epiky A. K. Tolstého se setkáváme až v Kurzově *Kytici starší a novější poesie ruské* (1925), uvádějící čtyři lyrické a jednu epickou báseň. Kromě několika jednotlivin, roztroušených porůznu v českých časopisech až do pětačtyřicátého roku, je to ostatně jediné, co je u nás z poezie A. K. Tolstého známo.

Autorům své současnosti Tábořský věnoval mnohem menší pozornost. Svůj podíl na tom měla i skutečnost, že před vystupením Brjusova a Bloka nebylo v Rusku tak vynikajících básnických osobností, které by přiměly překladatele k okamžité reakci. Jistou výjimkou byl Semjon Jakovlevič NADSON (1862—1887), jehož poezie pesimismu a stesku, pro niž bývá označován za mladšího bratra L e r m o n t o v o v a, byla blízká ruské intelektuální mládeži. Přispívaly k tomu nepochybně i tragické životní osudy básníka, jenž podobně jako náš W o l k e r umírá ve čtyřiaadvaceti letech na tuberkulózu. Svědčí o tom stále nová vydání jeho básní, jež se objevovala každým rokem, někdy i ve dvou edicích současně. Nadsonovo básnické gesto ovšem nikdy nedosáhlo síly protestu, příznačného pro Lermontova. Elegická nota jeho poezie však odpovídala duchu své současnosti. Podobné okolnosti napomohly i Nadsonově oblibě u nás. Již koncem *osmdesátých* a počátkem *devadesátých* let přinesly jeho verše např. *Lumír*, *Kalendář česko-židovský* a *Vesna*. K nim se připojuje i překlad Tábořského, jenž podobně jako jeho předchůdci přeložil jen jednu báseň, kterou spolu s tlumočením veršů F o f a n o v o v ý c h otiskl r. 1896 v beletristické příloze *Času*. Větší pozornosti se u nás Nadsonově poezii dostalo až počátkem *dvacátého* století. V době, kdy vycházejí několikanásobná vydání překladů Lermontova, objevují se i první soubornější překlady Nadsonovy, provázené informativními studiemi. Prvenství má v tomto směru *Slovanský přehled*, kde bylo v r. 1901 otištěno v překladu Pavly M a t e r n o v é několik Nadsonových básní, uvedených charakteristikou jeho života a díla. Podrobná studie od téže autorky, provázená řadou ukázek v textu, objevila se pak rok nato v *Časopise musea království českého*. *Slovanský přehled* se k Nadsonově tvorbě vrátil ještě jednou r. 1913, kdy uveřejnil tři lyrické básně v překladu Josefa P e l í š k a, autora prvního *knížního* vydání, které vyšlo o rok později ve Světové knihovně.¹⁸ Ve srov-

¹⁷ А. К. Толстой, *Полное собрание сочинений*. Полное собрание стихотворений, драмы, поэмы, повести, былины, баллады, притчи. песни, очерки, т. 1—2. М. М. Стасюлевич, СПб. 1899. I toto vydání je v knihovně Tábořského.

¹⁸ S. Ja. Nadson, *Škoda štihlé cypřišiny; Poezie; Druhu, bratře; Zda pocítil jsi kdy; Všecko to bylo; Zas dýše kolkol mne; Ne, Muso, nevolej; Má Musa umřela!; Na*

nání s touto produkcí zůstává nijak nekomentovaný překlad básně *Ples králové* z pera Táborského jen nenáročným upozorněním na básníka dosud nepříliš známého. Je ovšem třeba podotknout, že výběr básně *lyrickoepické* je mezi tehdejšími překlady z Nadsona, výhradně zaměřenými na jeho lyriku, určité novum. Kromě toho se jedná o báseň, které autor, soudě podle počtu variant, přikládal zřejmě značný význam. Je těžké dnes zjistit, které Nadsonovo vydání měl Táborský k dispozici (v jeho knihovně není Nadson zastoupen). Verzi jeho překladu neobsahuje ani nejuplněnší vydání Nadsonova díla z r. 1962.¹⁹ Styl překladu Táborského je blízký jiným pracím z té doby.

Epigonská tvorba Konstantina Michajloviče FOFANOVA (1862—1911) byla u nás úměrně svému významu mnohem méně známa. Básní *Osídlení tajnými snů vidinami*, otištěnou v tomtéž čísle *Času*, Táborský představil v českých zemích poprvé tohoto reflexivního lyrika z mladé generace ruských básníků.²⁰ Jeho překlad byl snad podnícen tím, že téhož roku bylo v Rusku dokončeno vydávání jeho prací. Fofanovovy verše spolu s informacemi o básníkovi se pak sporadicky objevují v některých českých časopisech, především ve *Slovanském přehledu*, kde bylo počátkem století otištěno několik překladů Pavly M a t e r n o v é.²¹ K poznání jeho poezie u nás mohlo přispět i lipské vydání jeho básní v němčině z r. 1900.²² Zatímco Pavla Maternová se orientuje na Fofanovovu přírodní, reflexivní a nábožensky motivovanou lyriku, volí Táborský (snad pod vlivem své tehdejší práce nad překlady z Lermontova) romantický titánskou báseň o lidských snech a touze, jež se rozbíjejí o chladnou skutečnost. Vědomě tedy vyhovuje dobovému vkusu, jemuž odpovídá i charakter jeho překladu.

V porovnání s těmito dvěma autory mají mnohem větší význam překlady Táborského z poezie Dmitrije Sergejeviče MEREŽKOVSKÉHO (1865 až 1941), doprovázené studií o autorovi. Oblast tvorby Merežkovského je podobně jako dílo A. K. Tolstého mnohem širší než tomu bylo u Nadsona, který je výhradně lyrik, i Fofanova, jehož próza nemá valného významu. V tvorbě Merežkovského mají naopak převahu rozsáhlá románová díla nábožensko-filozofického charakteru (trilogie *Kristus a Antikrist*, 1895—1904, s romány *Julian Apostata*, *Leonardo da Vinci*, *Petr a Alexej*); historická tri-

hřbitově; Život, přel. Pavla Maternová, SP 3, 1901, s. 1—8. Pavla Maternová, *Semjon Jakovlevič Nadson*, ČCM 76, 1902, s. 165—182. Jos. Pelíšek, *Z ruské poezie*. S. J. Nadson, *Výbor básní se statí A. M. Skabičevského*, přel. Josef Pelíšek, J. Otto, Praha 1914.

¹⁹ С. Я. Надсон, Полное собрание стихотворений, Советский писатель, М.—Л. 1962. Je zde otištěna báseň „Мечты королевы“ ve třech variantách a báseň pod názvem „На мотив из „Первой любви“ Тургенева“, což byl leitmotiv všech variant. S touto básní se shodují jen některé části překladu Táborského.

²⁰ Z nové ruské poezie, Čas 1, 1896, č. 24, s. 185.

²¹ Fofanov K. M., *Ó, neřkej, dny minulosti*, přel. Pavla Maternová, SP 7, 1904—1905, s. 111—112. A. I. Jacimirskij, *Pěvec jara, snův, iluzí*. (K. M. Fofanov), přel. Pavla Maternová, SP 9, 1907, s. 457—463.

²² *Gedichte*, Leipzig 1900.

logie, tvořená dramatem *Pavel I.* a romány *Alexandr I.*, 1911—1912, 14. *prosince*, 1918). Neméně významná, i když podobně jako jeho prózy někdy názorově problematická, je jeho činnost literárněhistorická. Z jeho studií o ruské literatuře (Někrasovovi, Tútčevovi, Bělinském aj.) bývala zvláště oceňována jeho srovnávací monografie o L. N. Tolstém a Dostojevském. Celá jeho tvorba, ať vznikala v Rusku nebo po r. 1920 v emigraci na Západě, je svérázným projevem typicky ruského „hledání boha“ (богоискательства) s nímž se v Rusku setkáváme od středověku až po Dostojevského, Leskova, Tolstého a jímž byl v údobí svého ideového tápání zasazen i Gorkij. Již k první ruské revoluci měl proto Merežkovskij zcela negativní poměr. (Ve svém románě *Přicházející chám*, 1906, varuje lidstvo před nebezpečím měšťáctví, do něhož zahrnuje i snahy marxistů o sociální převrat, aby tím více mohl zdůraznit vykupující sílu náboženství.²³) Není proto divu, že po Říjnové revoluci Merežkovskij vystupoval jako emigrant otevřeně proti Sovětskému svazu, jak se to projevilo především v jeho veřejných politických přednáškách. V jeho díle jsou však skutečné literární hodnoty, pro které by si jeho tvorba zasluhovala přehodnocujícího objektivního studia.

Jako básník je Merežkovskij představitelem ruské dekadence. Probojoval ji i teoreticky knihou *О причинах упадка и о новых течениях современной русской литературы* (1893). V prvních básnických sbírkách Merežkovského nalezneme i některé sociální motivy, laděné v duchu nadsonovského pesimismu. Od této tvorby se Merežkovskij distancuje v údobí své programově antitendenční dekadentní poezie, jež postupně nabývá stále výraznější náboženské orientace. Tak vzniká jeho koncepce náboženského anarchismu. Tento přelom v poezii Merežkovského můžeme sledovat i v jeho českých překladech. Zatímco Pavla Maternová, čerpající ve svém tlumočení veršů Merežkovského z jeho prvních dvou sbírek, vybírá pro čtvrtý ročník *Slovanského přehledu* básně milostné a reflexivní,²⁴ v překladech Táborského (*Slovanský přehled 1906*), opírajících se o sbírku z r. 1904,²⁵ převládají básně hluboce religiózní. V takových básních jako *Bůh, Morituri, I chci, však nemohu, Ó kdyby duše má* aj. mísí se touha po křesťanské pokoře s nezvládnutelnou individualitou básníka vytrženého ze souručenství lidí a marně se snažícího nalézt lásku k člověku, ba i k sobě samému. A právě tento rys tvorby Merežkovského se Táborskému podařilo velmi dobře vystihnout. Jeho podání básně *Bůh* zní i dnes zcela soudobě. Výstižně je přeložena i nerýmovaná legenda *Mrzák*, jejíž archaický styl není na újmu vzhledem k náboženské tematice.

²³ Nalepiński Tadeusz, D. S. *Merežkovského Přicházející chám*, SP 9, 1907, s. 298 až 305, 357—362, 405—408.

²⁴ Merežkovskij D. S., *Štěstí; Mlčení; Lásky; Proč*, přel. Pavla Maternová, SP 4, 1902, s. 60—62.

²⁵ Д. С. Мережковский, *Собрание стихов 1883—1903*, Скорпион, М. 1904. Táborský tuto sbírku vlastnil.

Ve svém dvoustránkovém úvodu Táborský hodnotí podobně jako později M á c h a l²⁶ básnické dílo Merežkovského ve vývoji. Upozorňuje na jeho altruistické začátky, jako doklad parafrázuje několik veršů sociálního zaměření z básně *Svědomy*. Ve druhém období jeho tvorby spatřuje vliv poezie Charlese B a u d e l a i r a a Edgara P o a. Třetí pak, představované sbírkou z r. 1904, charakterizuje jako výrazně *filozoficky* reflexivní. Podobně jako později Frank W o l l m a n²⁷ vidí Táborský v básnické tvorbě Merežkovského pandán k jeho dílu prozaickému a literárněhistorickému. Z trilogie Kristus a Antikrist jej jako dobrého znalce výtvarného umění zaujal především *Leonardo da Vinci* pro mistrovství psychologie a výstižnost umělecké charakteristiky, s níž podle M u t h e r o v a výroku vytvořil nejlepší dílo o umělci vlašské renezanace. Jak vyplývá z *korespondence* Táborského se Š a l d o u v době jeho redaktorství ve Volných směrech, chystal Táborský bezprostředně po svém příspěvku do Slovanského přehledu ještě jednu, patrně obsáhlejší studii o Merežkovském. Šalda psal Táborskému v této záležitosti celkem tři dopisy. V prvním z nich z 29. září 1906 Táborského upozorňuje na studii o Merežkovském v *Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, jež by mu mohla posloužit snad nějakým bibliografickým údajem. Z poslední věty: „Těším se, že přes všechny překážky dostaneme od Vás studii o Merežkovském“, je zřejmé, že šlo o dřívější závazek Táborského. Z následujícího Šaldova dopisu z 1. února 1907 pak vyplývá, že redakce Volných směrů již přestala s příspěvkem Táborského počítat, poněvadž přijala nabídku na podobný článek od překladatelky Merežkovského P o h o r e c k é. Místo slibovaného článku poslal Táborský nakonec Šaldovi překlad jedné básně Merežkovského, kterou Šalda v listě z 22. 2. 1907 charakterizuje jako „krásnou, dokonalou báseň“ a slibuje ji uveřejnit co nejdříve, pravděpodobně ve třetím čísle Volných směrů.²⁸ Ani tento záměr však nebyl uskutečněn. Jediným příspěvkem z díla Merežkovského, otisknutým ve Volných směrech, byl překlad jedné kapitoly z románu *Leonardo da Vinci*.²⁹

Táborský se k Merežkovskému vrátil ještě jednou *počátkem dvacátých* let. Tentokrát jej však nezaujala jeho básnická činnost, nýbrž protirevolučně orientovaná *publicistika*. Táborský, jenž se v té době přátelil s řadou ruských emigrantů, byl otřesen neutěšenou situací v Rusku v době občanské války. Proto překládá poprvé u nás proklamační projev M e r e ž k o v s k é h o *Bolševictví, Evropa a Rusko*,³⁰ ostře zaměřený proti Sovětskému svazu. Vy-

²⁶ Jan Máchal, *O symbolismu v literatuře polské a ruské*, Orbis, Praha 1935, s. 96 až 100.

²⁷ Frank Wollman, *Slovesnost Slovanů*, Vesmír, Praha 1928, s. 196—197.

²⁸ Pozůstalost F. T. Přetištěno in: Danuše Kšicová, *Listy F. X. Šaldy Františku Táborskému*, SPFFBU, D 16, s. 193—214, hl. s. 195—197.

²⁹ Merežkovskij D. S., *Monna Lisa Gioconda*, autoris. překlad Žofie Pohorecké, Volné směry 11, 1907, s. 101—103, 126—148, 195—214.

³⁰ D. S. Merčžovskij, *Bolševictví, Evropa a Rusko*, přel. Fr. Táborský, Český čtenář (Praha 1921).

birá i nejcharakterističtější ukázky ze Zapisníku Merežovského, psaného v prvních letech občanské války. Provází je vlastním komentářem, z něhož je zřejmé jeho osobní zaujetí. Navrhuje dokonce, aby byl Zapisník „předložen nynějším parlamentním sborům celého světa, aby se zamyslíly a zastýděly.“³¹ Podobné projevy Merežovského nebo jeho ženy Zinaidy Gippiusové komentoval český tisk dvacátých let často. Přístup Táborského k dílu Merežovského v porevoluční době nebyl tedy prost politického zaujetí, dokreslujícího jeho názory v této době, ovlivněné nepochybně i obavami o zachování kulturních tradic Ruska.

Význam básnických překladů Táborského z díla Merežovského je tím větší, že v porovnání s ostatní tvorbou byla jeho *lyrika* u nás poměrně málo známa. Kromě uvedených překladů ve Slovanském přehledu nalezneme v českých časopisech v průběhu několika desetiletí jen několik jeho básní, což je zvláště markantní v porovnání s tím, jak intenzivně byla u nás překládána jeho próza. Trilogie *Kristus a Antikrist* vycházela v Čechách již dva roky po vydání originálu.³² Zvláště populární byl *Leonardo da Vinci* (1907). Zájem o celé dílo Merežovského se projevil nejvýrazněji vydáním jeho *sebraných spisů* v sedmadvaceti svazcích (1921—1937).

I když překlady Táborského z poezie představitelů „čistého umění“ mají v jeho překladovém díle z ruštiny vedlejší místo, sehrály rovněž určitou roli v poznávání ruské literatury u nás koncem 19. a počátkem 20. století. Táborský sice přistupoval k tvorbě těchto autorů jen příležitostně a většinou se k nim již nevracel, přesto tak však vesměs činil až po důkladném seznámení s celým jejich dílem. Svědčí o tom jak zasvěcený výběr básní, který je v několika případech prvním soubornějším představením jejich tvorby (Tutčeva, Polonského, A. K. Tolstého), tak i jeho úvodní studie (u Polonského a Merežovského).

³¹ Fr. Táborský, *Ze „Zapisníku“ Merežovského*, LN 29, 1921, č. 178, s. 1—3.

³² Julian Apostata (1906), *Leonardo da Vinci* (1907), *Petr a Alexej* (1908).

